

زمینه‌ها و عوامل مرتبط با کیفیت زندگی شهری محلات منطقه یک شهر تهران: کاربرد مدل چند سطحی

حمیدرمضانی*، علی حاتمی**، نادر مطیع حق شناس***، میلادتفنگچی****

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۶

نوع مقاله: پژوهشی - ۳۹-۵۸

چکیده

پژوهش‌های مربوط به کیفیت زندگی به عنوان مبحثی جدید در مطالعات اجتماعی طی چهاردهه آخر قرن بیستم در بسیاری از کشورها مطرح شده است. مفهوم کیفیت زندگی شهری امروزه در سایه مکاتب رفاه و عدالت اجتماعی قوت گرفته و در ایران نیز از گذشته، مباحث و تلاش‌های مختلفی در زمینه افزایش کیفیت زندگی شهری صورت پذیرفته است. از این رو در مقاله حاضر با استفاده از مباحث نظری و هم‌چنین مهمترین شاخص‌های مطرح شده در این حوزه، وضعیت کیفیت زندگی ساکنان محله‌های منطقه یک شهر تهران سنجیده شده است. به طور کلی هدف این مقاله، بررسی زمینه‌ها و عوامل مرتبط با کیفیت زندگی شهروندان محلات منطقه یک شهر تهران بر اساس شاخص‌های مختلفی نظیر وضعیت مسکن، حمل و نقل، امنیت، سلامت، مدیریت شهری است. روش پژوهش کمی و داده‌ها به روش پیمایشی جمع‌آوری شده و سپس با استفاده از نرم افزار HLM با رویکرد چند سطحی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت زندگی ساکنان منطقه یک در سطح محله‌ها با یکدیگر متفاوت هست. بر اساس یافته‌های بدست آمده بالاترین میانگین کیفیت زندگی شهری مربوط به محلات نفت، جماران و نیاوران و پایین‌ترین میانگین نمره هم مربوط به محلات سوهانک، درکه، زعفرانیه، دربند، اوین، گلابدره و محمودیه است. با توجه به تفاوت‌های موجود بین این محله‌ها، یافته‌ها نشان داد که در سطح یک متغیرهای عینی سن و تحصیلات و در سطح دو متغیر ذهنی احساس امنیت اجتماعی با متغیر وابسته یعنی کیفیت زندگی شهری رابطه معناداری دارند.

واژه‌های کلیدی: کیفیت زندگی شهری، احساس امنیت، محله، رویکرد چند سطحی، منطقه یک، تهران.

* مری گروه پژوهشی منظر شهری، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی، تهران، ایران

** نویسنده مسئول: مری گروه پژوهشی جامعه‌شناسی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی تهران، ایران

*** استادیار جمعیت‌شناسی، گروه اقتصاد جمعیت و سرمایه انسانی، مؤسسه تحقیقات جمعیت کشور، تهران، ایران.

**** پژوهشگر دکتری شهرسازی دانشگاه تهران، تهران، ایران

مقدمه

از دهه ۱۹۷۰ به دلیل رشد شتابان شهرنشینی و افزایش مشکلات اجتماعی و زیست محیطی شهرها، نگرانی‌های جهانی در مورد محیط زیست افزایش یافت: Pereira, Nahas & (2016: 2). محیط ساخته شده تأثیر زیادی بر پایداری جوامع و همچنین بر کیفیت زندگی افراد دارد. کیفیت زندگی یک مفهوم گسترده است که تعاریف متفاوتی در بدنه‌های مختلف دانش دارد. محیط اجتماعی- فرهنگی و ویژگی‌های محیط ساخته شده بر ادراک مردم از کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارد.

کیفیت زندگی تمرکز بسیاری از مطالعات بوده است. با این حال، در مورد تعریف آن اتفاق نظر وجود ندارد (El Din and Shalaby, 2013:9). مطالعات متعددی این تنوع مفهومی (ر.ک: Wesz and Miron, 2023) را مورد بحث قرار داده‌اند. از لحاظ تاریخی، مفهوم کیفیت زندگی با ایده‌های رفاه اجتماعی، کیفیت محیطی، فقر، نابرابری اجتماعی، طرد اجتماعی، آسیب‌پذیری اجتماعی، توسعه پایدار و پایداری مرتبط است؛ در نتیجه، شاخص‌های کیفیت زندگی باید بر اساس این حوزه‌ها فرموله شوند (Pereira, 2016 & Nahas 2:). پژوهش‌های مرتبط با موضوع «کیفیت زندگی» به عنوان مبحثی نوین در مطالعات مختلف، در بسیاری از کشورهای جهان مطرح شده است. بسیاری از جوامع با اندازه‌گیری و مقایسه کیفیت زندگی در سطوح ملی، منطقه‌ای و حتی بین‌المللی توانسته‌اند تصاویر گویا و عینی از وضعیت و شرایط زندگی در جوامع مختلف به دست آورند و از این طریق زمینه را برای مطالعات بیشتر فراهم آورند. با مطالعه و ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی زمینه‌ی برنامه‌ریزی در ابعاد

مختلف فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی و محیطی فراهم می‌آید و بدین گونه جامعه می‌تواند خود را با شرایط مورد نیاز هماهنگ و هم‌نوا سازد (عظیمی، ۱۳۹۲: ۱۸۷). گرچه عوامل مختلفی در تغییرات مربوط به کیفیت زندگی دخیل هستند ولی هدف اصلی در این گونه تحقیقات افزایش سطح زندگی و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی شناخته شده است (ر.ک: خوارزمی، ۱۳۸۸). رشد سریع جمعیت و شهری شدن جهان، مشکلات بسیاری را در کشورهای مختلف، به ویژه کشورهای در حال توسعه ایجاد کرده است (فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶). توزیع فضایی نامتناسب خدمات و امکانات، شکل‌گیری پهنه‌های فقر (در قالب بافت‌های فرسوده و سکونت‌گاه غیررسمی)، ناهنجاری اجتماعی، مسئله ایمنی و امنیت، انواع آلودگی‌های محیطی و بهداشتی و در مجموع کاهش کیفیت زندگی از جمله این مشکلات است. با این حال، اگر افزایش جمعیت شهرها و گسترش آنها را به مفهوم چند برابر شدن مسائل و مشکلات بدانیم، در این بین، نهادها و مراجع مدیریت شهری که مسئولیت حل مشکلات و پاسخگویی به نیازها بر عهده آنان است، با چالش‌های عدیده‌ای رو به رو خواهند شد. لذا یکی از اهداف مهم هر نظام و ساختار اقتصادی-سیاسی و اجتماعی در جهان، تأمین حداکثر رفاه اقتصادی و یکی از مهمترین مسائل مرتبط با کیفیت زندگی، یافتن معیارها و ترکیب شاخص‌های ارزیابی سطح و سنجش تغییرات کیفیت زندگی شهری است. در این میان یکی از معیارهایی که میتوان با آن کیفیت زندگی را سنجید، میزان رضایت شهروندان از شاخص‌ها و متغیرهای مختلف است که می‌توان اظهار کرد بعد ذهنی کیفیت

زندگی در این بررسی‌ها مورد توجه است. در بعد عینی بر اساس داده‌های آماری و ارقام مرتبط، کیفیت زندگی شهری را محاسبه می‌کنند (فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶).

در پنجاه سال اخیر، ایران از حیث توجه و تاکید بر اغلب شاخص‌های کیفیت زندگی کشوری کوشا بوده است. از زمان شکل‌گیری نظام برنامه‌ریزی توسعه در چارچوب سازمان برنامه و بودجه تا به حال، رسالت اصلی برنامه‌ها در کشور، گسترش رفاه اجتماعی و توسعه انسانی بوده است. تاکنون با وجود بهبودهایی که در کیفیت زندگی مردم صورت گرفته است، اما شاخص‌های مربوط قانع‌کننده به نظر نمی‌رسد (عنبری، ۱۳۸۹: ۲ به نقل از فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶).

با تمامی تلاش‌های صورت گرفته در سال‌های اخیر، وضعیت کیفیت زندگی در شهر تهران حاکی از کیفیت نسبتاً مناسب آن در سطح نواحی شهر است. در مقایسه‌ای کلی باید گفت کیفیت زندگی در نواحی واقع در مناطق شمالی و شمال مرکزی و شمال شرقی شهر از وضعیت مناسب‌تری برخوردار است. در شمال غربی و جنوب شرقی نیز کیفیت زندگی مناسب است. در بخش جنوب غربی شهر، کیفیت زندگی تا حدودی مناسب به نظر می‌رسد. در بین مناطق شهر تهران، منطقه یک بالاترین کیفیت زندگی در بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران را دارا است (به نقل از سایت اطلس شهر تهران). اما با توجه به این که منطقه یک از ۲۴ محله تشکیل شده است، مقاله حاضر به دنبال نشان دادن وضعیت کیفیت زندگی بین محلات این منطقه می‌باشد. به طور کلی هدف این مقاله، بررسی زمینه‌ها و عوامل مرتبط با کیفیت زندگی شهروندان محلات منطقه یک شهر تهران بر اساس شاخص‌های مختلفی نظیر وضعیت

مسکن، حمل و نقل، امنیت، سلامت، مدیریت شهری می‌باشد. در این مطالعه با توجه به اینکه میزان رضایت ساکنان منطقه یک سنجیده می‌شود، کیفیت زندگی شهری از منظر ذهنی اهمیت می‌یابد. در واقع مقاله حاضر در صدد است با رویکرد مساله محوری در جهت پاسخگویی به سوالات زیر قدم بردارد:

عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهری ساکنان محلات مختلف منطقه یک شهر تهران کدام است؟

وضعیت کیفیت زندگی شهری در میان ساکنان محلات مختلف منطقه یک شهر تهران در چه سطحی قرار گرفته است؟
اختلاف کیفیت زندگی شهری در درون و بین محلات چگونه است؟ و در نهایت متغیرهای سطح خرد و کلان در بعد عینی و ذهنی چه تأثیری بر کیفیت زندگی شهری دارند؟

مبانی نظری پژوهش

از گذشته‌های دور واژه کیفیت در ارتباط دوسویه بین انسان و محیط از ارزش بالایی برخوردار بوده است. از نظر واژه‌شناسی معادل لاتین «کیفیت»، واژه «کوالیتی» ترجمه از واژه «کوالیتاس» یونانی است که خود از «کوالیس» به معنای چگونه ترکیب یافتن از یک طبقه، ماهیت یا نوع ریشه گرفته است. از دید محققان علوم مختلف (افلاطون، ارسطو، فیلیپ کراس، بای برکلی، دکارت، لاپینیتز، کانت و...) مقوله کیفیت اقسام متفاوت دارد و با عناوین کیفیت عینی و ذهنی، کیفیت مطلوبیت و ظرفیتی، کیفیت درونی و بیرونی، کیفیت اولیه و ثانویه شناخته می‌شوند (دانشمند و فتاحی، ۱۴۰۲: ۲۰).

اصطلاح کیفیت زندگی عموماً برای احصای جنبه‌های مختلف و متعدد فضای

فیزیکی اطلاق می‌شود که بر بهره‌وری، رضایت و شادبودن ساکنان یک منطقه کمک می‌کند. بیش از ۱۰۰ تعریف مختلف از کیفیت زندگی در ادبیات موضوع ارائه شده‌اند و از این منظر هیچ اجماعی درباره چگونگی اندازه‌گیری آنها وجود ندارد، اما به طور کلی این تعاریف در برگیرنده جنبه‌هایی از رفاه و شادمانی است. رفاه اقتصادی، کیفیت و شرایط مسکن، شرایط بهداشتی، فرصت‌های آموزشی، امنیت عمومی، شرایط محیطی، آزادی بیان، امکانات و فرصت‌های تفریحی، محیط کار، تعاملات اجتماعی و جابه‌جایی از عواملی‌اند که برای تعریف کیفیت زندگی در نظر گرفته می‌شوند (احمدی و جهانگرد، ۱۴۰۰: ۱۳۱).

با توجه به توسعه و گسترش شهرها در کشورهای پیشرفته و رو به پیشرفت، مطالعات کیفیت زندگی به ابزار مهمی برای برنامه‌ریزی و مدیریت شهرهای پایدار و قابل زیست تبدیل شده است (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۰). کیفیت زندگی شهری، مقوله‌ای میان رشته‌ای، پیچیده، چند بعدی و مرتبط با جنبه‌های ذهنی (کیفی) و عینی (کمی) است که تعاریف و مفاهیم متعددی در مورد آن ارائه شده است (فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶). کیفیت زندگی ارتباط متقابل میان جامعه، سلامت، اقتصاد و شرایط محیطی است که انسان و توسعه اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Schyns & Boelhouwer, 2004: 5). کیفیت زندگی شهری احتمالاً احساس خوبی است از ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکان یا هویت مکان از قبیل خاطر جمعی، حس تعلق، دسترسی‌ها و غیره (۱۹۹۷: 134 Profect, & Power). در تعریف دیگر می‌توان کیفیت زندگی شهری را معادل احساس رضایت کلی از زندگی دانست (Foo, 2000: 46 به نقل از فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶).

در سال ۱۹۹۰، افرادی چون مورهاوس و دوران تای معتقد بودند: «باید تحقیقات بین رشته‌ای در خصوص کیفیت زندگی صورت گیرد. استدلال آنها این بود که از طریق سبک زندگی می‌توان راهی جهت تحلیل علمی کیفیت زندگی بدست آورد.» در اواخر سال ۱۹۸۹ کمیته سیزدهم انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسی این متن را انتشار داد و در این نشست مطرح شد که با توجه به استفاده مکرر از این مفهوم رهیافت وبری می‌تواند برای سبک زندگی چارچوبی را جهت توسعه مطالعات کیفیت زندگی و سبک زندگی تدوین نماید. به نظر می‌رسد در این دهه چالش بر سر تدوین چارچوب کاری حول مفهوم کیفیت زندگی عمده‌ترین چالش بین جامعه‌شناسان در این زمینه بوده است (رستگار نسب و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۹). علی‌رغم انتقادهای زیاد و گاهی شدید در مورد تدوین چارچوب، حمایت‌هایی نیز برای بررسی و تدوین یک چارچوب در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ ادامه پیدا کرد. در این دهه ماماس، این مفهوم را در مطالعاتی، ریشه‌یابی کرد و به کار و بلن، وبر و زیمل متصل نمود. کری چر برای معین شدن و مشخص شدن جایگاه اولیه این مفهوم پیشنهاد نمود که «کیفیت زندگی به عنوان یکی از مفاهیم مختص طبقه متوسط و بالا باید در مطالعات سبک زندگی شناخته شود و مورد بررسی قرار گیرد» (رستگار نسب و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۹). در تعاریف مبتنی بر وجوه چند گانه کیفیت زندگی با توجه به ابعاد سه گانه ذهنی، عینی و محیطی مورد بررسی نظری و تجربی قرار گرفته است. از نظر دیوان، کیفیت زندگی به عنوان حالتی در نظر گرفته می‌شود که فرد در آن نسبت به خودش، طبیعت و جامعه احساس آرامش درونی دارد. او دو عامل را در ایجاد این حالت مؤثر می‌داند، یکی داشتن هدف در زندگی

و دیگری برخوردار از روابط مناسب با دیگران. در این خصوص وی بر این باور است که رابطه عمده‌ترین منبع ثروت آدمی محسوب می‌شود (ر.ک: خوارزمی، ۱۳۸۸). نوع دیگری از کیفیت زندگی به عنوان مفهومی عینی و ذهنی مورد بررسی قرار می‌گیرد که نه بر ستانده‌های اقتصادی و اجتماعی بلکه بر دستاوردهای سیاست‌ها و تأثیری که افراد از آن می‌پذیرند، تمرکز می‌یابد. مانند رویکردی که کیفیت زندگی را معادل باریشه کنی فقر و بهبود استانداردهای زندگی می‌داند. در چارچوب تحلیل سیستمی کیفیت زندگی به عنوان یک رهیافت، بر توانمندی افراد برای ارتقاء قابلیت‌هایشان در رفع محدودیت‌ها جهت دستیابی به اهداف سیستماتیک اشاره دارد. در این رویکرد انسان محور اصلی توسعه قرار می‌گیرد و پرسش در مورد کیفیت زندگی می‌بایست به نیازهای افراد و ارضای آنها توجه داشته باشد. از این رو هر تعریفی از کیفیت زندگی می‌بایست بر سه معیار مبتنی باشد: مسائل فرهنگی، مبانی علمی و توجه به بهره‌برداری از محیط زیست و بهبود شرایط زیست. سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۹۳ مؤلفه‌های کیفیت زندگی را این‌گونه تعریف کرده است: «ادراکات فردی از موقعیت شخصی در زندگی، زمینه‌های فرهنگی و سیستم ارزشی در ارتباط با اهداف و انتظارات فرد، و استانداردها» (ر.ک: عظیمی، ۱۳۸۹ به نقل از WHOQOL GROUP, 1993). دیوید فیلیپس (ر.ک: Philips, 2006) کیفیت زندگی را در ابعاد فردی و جمعی مورد بررسی قرار می‌دهد که در سطح فردی مولفه‌های عینی و ذهنی را شامل می‌شود. لازمه کیفیت زندگی فردی در بعد عینی، تأمین نیازهای اساسی و برخوردار از منابع مادی جهت برآوردن خواست‌های اجتماعی شهروندان است و در

بعد ذهنی به داشتن استقلال عمل در مواردی مانند افزایش رفاه ذهنی، رشد و شکوفایی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی است. فیلیپس در بعد جمعی کیفیت زندگی بر ثبات و پایداری محیط فیزیکی و اجتماعی، منابع اجتماعی درون گروه‌ها و جوامعی که در آن زندگی می‌کنند (شامل انسجام مدنی، همکوشی و یکپارچگی، روابط شبکه‌ای گسترده) و پیوندهای موقتی در تمامی سطوح جامعه، هنجارها و ارزش‌هایی اجتماعی و برابری طلبی تأکید دارد (براتی و یزدان پناه شاه آبادی، ۱۳۹۰: ۳۶).

لینچ مدلی شامل ۵ محور عملکردی (سرزندگی/ معنی دار بودن فرم و فضا/ تناسب و سازگاری با الگوهای رفتاری/ دسترسی/ نظارت و اختیار)، که از نظر او کلیه محورهای اصلی کیفیت یک شهر را تشکیل می‌دهند، به همراه دو فوق معیار کارایی و عدالت، به عنوان شاخص‌های اصلی کیفیت زندگی، پیشنهاد می‌کند (ر.ک: لینچ، ۱۳۷۶).

در خصوص کیفیت زندگی شهری باید خاطر نشان کرد که این مفهوم بسیار انتزاعی است که نمی‌توان برای آن تعریفی جامع و مانع ارائه داد (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۵: ۳۰). هم‌چنین این مفهوم، چند وجهی، نسبی و متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که از یک سو، ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر، ابعاد ذهنی و درونی دارد؛ از این رو ارائه تعریف جامع برای آن آسان نیست (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۴).

رضایت کلی افراد از زندگی (Foo, 2000: 32) و بهزیستی یا عدم بهزیستی مردم و محیط زندگی آنها (Das, 2008: 300) برخی از تعاریف مورد استفاده برای کیفیت زندگی هستند. بدون شک زمانی می‌توان از این مفهوم در برنامه‌ریزی‌های شهری استفاده

کرد که چارچوبی مناسب و قابل اطمینان برای سنجش آن تدوین شود. مفهوم کیفیت زندگی شهری با توسعه پایدار شهری همگرایی بسیاری دارد و حتی می‌توانند به جای هم بکار روند (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۱). کیفیت زندگی شهری در واقع به معنای «قابلیت زندگی» یک مکان مطرح می‌شود. به عبارتی در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر (مثلاً: کیفیت هوا، آب، ترافیک، فرصت‌های تفریحی، شغلی و غیره) و سطح توانایی شهر در پاسخگویی به اهداف مورد نظر ساکنان شهر می‌باشد. به طور کلی رویکرد کیفیت زندگی شهری، تلاشی در جهت ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چارچوب پایداری است (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲۵).

کیفیت زندگی شهری، علاوه بر مسائل اقتصادی، نگرانی‌های اجتماعی و محیط زیست را نیز مدنظر قرار می‌دهد (باسخا و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۶). کیفیت زندگی شهری، به نوعی بیانگر وضعیت افراد ساکن در یک شهر است (Roback, 1982: 1259).

مفهوم کیفیت زندگی ابتدا به حوزه‌های بهداشتی و بیماری‌های روانی محدود می‌شد، اما در طی دو دهه گذشته، این مفهوم از زمینه‌های بهداشتی، زیست محیطی و روانشناختی صرف، به مفهومی چند بعدی ارتقاء یافته است. امروزه علاوه بر عوامل فوق، در بررسی‌های مربوط به کیفیت زندگی، از عوامل اقتصادی و اجتماعی نیز یاد می‌کنند. کیفیت زندگی به عنوان مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. این ابعاد می‌توانند زمینه‌های تغذیه‌ای، آموزشی، بهداشتی، امنیت و اوقات فراغت

را شامل شود، از طرفی، دیگر امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه، مباحث کیفیت زندگی به عنوان یک اصل اساسی پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان و مدیران امر توسعه است (عنبری، ۱۳۸۹: ۱۵۲).

در زمینه کیفیت زندگی زنان و مردان و تفاوت‌های جنسیتی، تحقیق و نظریه خاصی وجود ندارد، اما ذهنیت اغلب شهروندان این است که کیفیت زندگی مردان بالاتر از زنان است. در این زمینه لزوم توجه به زنان در مطالعات کیفیت زندگی شهری مبرم به نظر می‌رسد (فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۶). بالا بودن کیفیت زندگی در هر کشور نشانه توسعه پایدار و همه جانبه در آن جامعه است و در نظر گرفتن زنان در برنامه‌های توسعه و تلاش برای بهبود وضعیت زندگی آنها مساله‌ای است که برای رسیدن به پیشرفت همه جانبه نباید آن را نادیده گرفت. زنان نیمی از جمعیت را تشکیل می‌دهند و سلامت آنان زیربنای سلامت خانواده‌ها و جوامع است. از این رو مطالعه کیفیت زندگی زنان و سلامت زنان بسیار حائز اهمیت بوده است (بیات و بیات، ۱۳۹۰: ۵۷۷).

بدون شک در طول سه دهه اخیر، کیفیت زندگی به عنوان جانشینی برای رفاه مادی، به اصلی‌ترین هدف اجتماعی کشورهای مختلف تبدیل شده است. امروزه کیفیت زندگی، یکی از چارچوب‌های نظری مورد قبول در بررسی شرایط زندگی جوامع مختلف به شمار می‌رود (Schmit, 2002: 32). همچنین کیفیت زندگی، وضعیت فرد و یا افراد یک جامعه را با توجه به عوامل برون‌زایی نظیر فنآوری تولید، زیرساخت‌ها، روابط اجتماعی، نهادهای اجتماعی، محیط زیست و مانند آن‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهد. مثلاً جغرافی دانان رادیکال روی علل توسعه نیافتگی، نابرابری‌های ناحیه‌ای و مسائل شهری تمرکز دارند و رفاه و عدالت اجتماعی را در راس برنامه‌های خود می‌دانند

(اجزا شکوهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۱).
 اسمیت اولین جغرافیدانی بود که درباره کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی و عدالت اجتماعی صحبت کرد و برای بررسی آن از شاخص‌های اجتماعی ذهنی و مقایسه عینی استفاده کرد. سازمان ملل متحد از سال ۱۹۶۳ توجه به رفاه اجتماعی را با کمک دولت‌ها امری ضروری دانست. امروزه در نظام‌های پیشرفته شهرسازی جهان به صورت مختلف رفاه اجتماعی شهروندان را تأمین می‌کنند (شماعی و پورا احمد، ۱۳۹۲: ۵۳).
 کنفرانس شهر سالم نیز که در سال ۱۹۷۸ در شوروی سابق با کمک یونیسف برگزار شد، چندین محور کلیدی داشت شامل: تأمین آب آشامیدنی سالم، به‌سازی محیط‌زیست، آموزش، مقابله با بیماری‌ها، تهیه دارو، جلوگیری از وقوع حادثه و تغذیه صحیح (زیاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۳۶). تأثیرات پارادایم پایداری بر کیفیت زندگی نیز مشهود است. اگر بخواهیم جامعه کیفیت زندگی شهروندان را در حال و آینده بهتر کنیم فقط باید آن را در چارچوب پایداری قرار دهیم. با آشکار شدن نقش و اهمیت اجتماعات محلی در توسعه پایدار، استفاده از شاخص‌های محلی و حفظ ویژگی‌های محلی در برنامه‌ریزی‌ها، این مهم نیز به مطالعات کیفیت زندگی وارد شد. پیش از این تحقیقات کیفیت زندگی در سطح بین‌المللی، ملی و به خصوص سطح شهری انجام می‌شده اما با نگاه پایداری، سطح محلی برای مطالعات کیفیت زندگی مناسب‌تر است (فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۸).

چارچوب مفهومی؛ سنجش کیفیت زندگی شهری (ابعاد و شاخص‌ها)

از حدود دهه پنجم قرن بیستم، مفهوم کیفیت زندگی شهری در مطالعات اجتماعی و مدیریتی بخصوص در مورد اقشار و طبقات ضعیف (همانند کودکان و زنان) و معلولان

مورد بحث و بررسی فراوان قرار گرفت. دیدگاه رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی مردم را در راس برنامه‌های خود قرار داده است و همواره در تلاش است تا با استفاده از شاخص‌ها و معیارهای مختلفی، کیفیت زندگی شهری را افزایش دهد. لی در سال ۲۰۰۸، برای سنجش میزان کیفیت زندگی، از هشت شاخص استفاده می‌کند که این شاخص‌ها را به متغیرهایی برای سنجیدن تقسیم‌بندی می‌کند. شاخص‌هایی که لی استفاده می‌کند عبارت‌اند از: مسکن، محیط اطراف، وضعیت بهداشتی، کیفیت خدمات عمومی، دسترسی به خدمات، درآمد خانوار و تعاملات اجتماعی (Lee, 2008) به نقل از فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۸).

کیفیت زندگی مقوله‌ای میان رشته‌ای و مفهومی چند بعدی و پویا دارد که متشکل از ابعاد عینی و ذهنی است. کیفیت زندگی از زمان و مکان جغرافیایی و نظام ارزشی جامعه متأثر می‌باشد و به احساس رضایت فرد از شرایط زندگی اطلاق می‌شود. برنامه‌ریزی برای ارتقاء کیفیت زندگی شهری هم با آمار و ارقام‌های عینی و واقعی زندگی شهروندان و هم با درک روانی و ذهنی افراد از موقعیت زندگی آنها در ارتباط است. چه بسا افرادی با امکانات مالی مناسب، در ذهن خود هیچ احساس رضایتی از زندگی خویش نداشته باشند و یا برعکس افرادی با سطح پایینی از استانداردهای زندگی، به عللی متفاوت از زندگی خویش اظهار رضایت نسبی و یا حتی کامل داشته باشند. در همین ارتباط تحقیقات بین‌المللی نیز بر این نکته تأکید دارد که داشتن شرایط زندگی مناسب با تخمین شاخص‌های عینی همیشه به معنی شادی و احساس سلامت نیست و برعکس (Schyns and Boelhouwer, 2004: 8). در حال حاضر ۲۰۰ شهر جهان از هر دو شاخص عینی و ذهنی برای محاسبه کیفیت زندگی شهری استفاده می‌کنند.

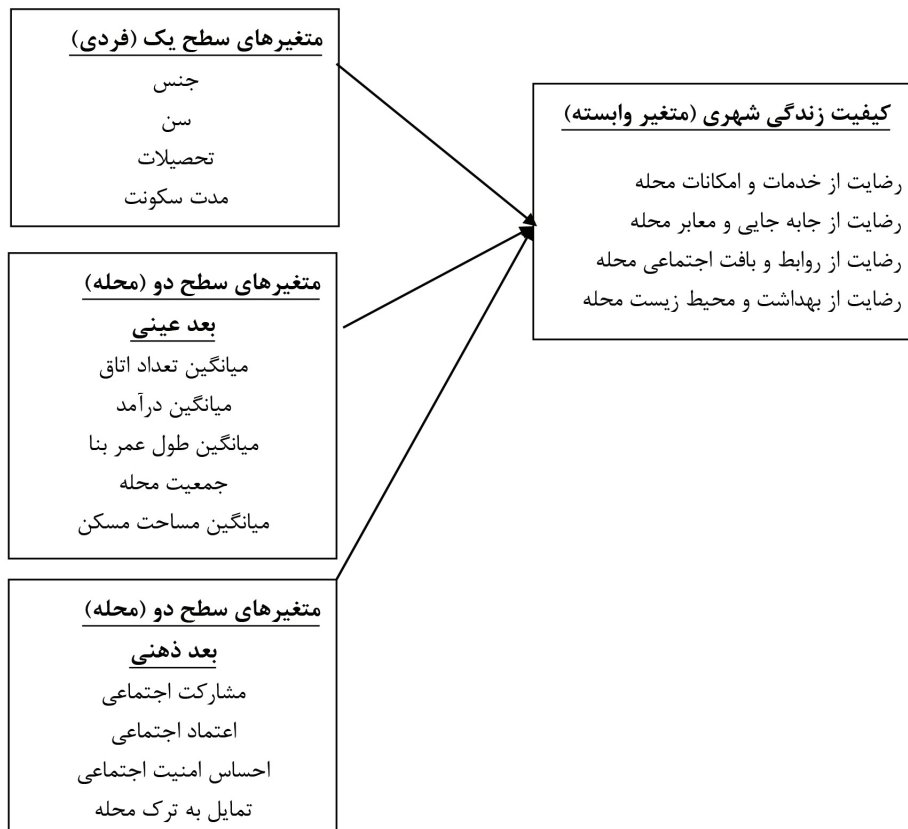
مدل جکسون ویل^۱ یک مدل شناخته شده در سنجش کیفیت زندگی در آمریکاست که از سال ۱۹۸۵ به طور سالانه برای پایش کیفیت زندگی مورد استفاده قرار می‌گیرد و در حال حاضر با ۷۱ شاخص که جنبه‌های متفاوت از زندگی را ارزیابی می‌کند، برای اندازه‌گیری و پایش کیفیت زندگی ارائه شده است. افرادی مانند دیوید اسمیت نیز برای شاخص‌های ذهنی از پرسشنامه و برای ارزیابی شاخص‌های عینی از مشاهده و آمار و ارقام استفاده می‌کنند (اسمیت، ۱۳۸۱: ۱۶۶ به نقل از فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۸).

کیفیت زندگی شهری یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مطالعات شهری در کشورهای مختلف است. این مهم به دلیل اهمیت روز افزون مطالعات کیفیت زندگی در پایش سیاست‌های عمومی و نقش آن به عنوان ابزاری کارآمد در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری است. کیفیت زندگی شهری معمولاً از طریق شاخص‌های ذهنی حاصل از پیمایش و ارزیابی ادراکات و رضایت شهروندان از زندگی شهری و یا با استفاده از شاخص‌های عینی حاصل از داده‌های ثانویه و به ندرت با استفاده از هر دو نوع شاخص اندازه‌گیری می‌شود. محققان حوزه کیفیت زندگی بیشتری دارد، در حالی که شاخص‌هایی که بصورت عینی شرایط زندگی را می‌سنجند، فقط می‌توانند حدود ۱۵ درصد از کیفیت زندگی فرد را تبیین کنند (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۴ به نقل از فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۸). کیفیت زندگی شهری ابعاد مختلفی را در بر می‌گیرد که به رفاه افراد و جوامع ساکن در شهرها کمک می‌کند. این ابعاد شامل جنبه‌های محیطی، فیزیکی، تحرکی، اجتماعی، روانی، اقتصادی و سیاسی است (Serag El Din and et al., 2013). کیفیت

زندگی شهری تحت تأثیر ویژگی‌های عینی (مانند کیفیت و رفاه محیطی) و ویژگی‌های ذهنی (ادراکات و رضایت فردی) است. عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی شهری می‌تواند از ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی و محیط ساخته شده تا عوامل اقتصادی مانند فرصت‌های شغلی و هزینه‌های زندگی متغیر باشد. ارزیابی کیفیت زندگی شهری مستلزم در نظر گرفتن طیف وسیعی از معیارها از جمله آسایش محیطی، امنیت، فرصت‌های فرهنگی و تفریحی، تحرک شهری، خوش‌گذرانی و عوامل اقتصادی مانند اشتغال و فعالیت‌های اقتصادی است (Wesz and et al., 2023: 56). ادراک ذهنی همچنین در ارزیابی کیفیت زندگی شهری بسیار مهم است، زیرا جنبه‌هایی را که اندازه‌گیری عینی آنها چالش برانگیز است، مانند احساس امنیت، همبستگی اجتماعی و روابط محله‌ای را در بر می‌گیرد (ر.ک: AI-Qawasmi and et al., 2021). به طور خلاصه باید افزود، کیفیت زندگی شهری مفهومی چند بعدی است که عوامل مختلفی را در بر می‌گیرد که بر رفاه و رضایت افراد ساکن در شهرها تأثیر می‌گذارد. این شامل تعادل بین ویژگی‌های عینی مربوط به محیط و رفاه و همچنین ادراکات ذهنی و سطوح رضایت در جامعه است.

باید تأکید کرد کیفیت زندگی، مفهومی چند سویه و مبهم است که در سطوح مختلف، از سنجش اجتماع محلی تا ارزیابی خاص موقعیت و شرایط فردی و گروهی به کار می‌رود (آخوندی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷). لذا با توجه به بررسی‌های انجام شده، در پژوهش حاضر، برای سنجش میزان کیفیت زندگی شهری ساکنان محلات مختلف منطقه یک شهر تهران از متغیرها و شاخص‌های زیر استفاده شده است که در هر کدام از شاخص‌ها و گویه‌های مربوطه مورد پرسش قرار گرفته‌اند (شکل ۱).

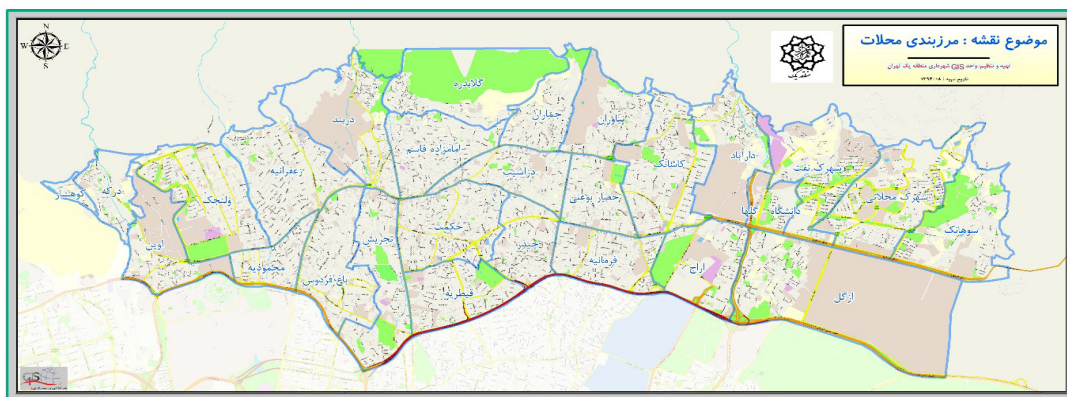
شکل ۱: چارچوب مفهومی پژوهش متشکل از ابعاد و شاخص‌های سنجش کیفیت زندگی شهری

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف در حوزه پژوهش‌های کاربردی و از نظر ماهیت و روش تحقیق در زمره تحقیقات توصیفی - تحلیلی و از نوع تحلیل ثانویه است. جهت نیل به اهداف تحقیق از داده‌های «پیمایش رصد کیفیت زندگی شهر تهران»، استفاده شد. جامعه آماری طرح را خانوارهای ساکن در منطقه ۱ شهر تهران (به تفکیک ۲۴ محله)

تشکیل می‌دهند.

تکنیک‌های مختلفی برای تحلیل داده‌های چند سطحی به کار می‌رود و از آنجا که در تحلیل‌های چند سطحی، انتخاب راهبرد مناسب بستگی به سوال‌ها و فرضیه‌های پژوهش دارد، پس از ورود اطلاعات پرسشنامه‌ها به نرم‌افزار SPSS، برای اجرای آزمون‌های آماری و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار HLM استفاده شد.

شکل ۲: محدوده مورد مطالعه (محلات منطقه یک شهر تهران) (اطلس شهر تهران)

پرسشنامه مورد استفاده در این مطالعه از طریق مشورت با متخصصان، کارشناسان و مدیران شهری تدوین شده است. این پرسشنامه در مجموع از چند بخش تشکیل شده که در هر کدام تعدادی سؤال مرتبط به ابعاد مختلف زندگی در محله مطرح شده است. در این پرسشنامه ویژگی‌های خانوار شامل جنسیت، سن، تحصیلات، شغل، درآمد و محل تولد سرپرست خانوار است. همچنین اطلاعات مربوط به چهار بعد (رضایت از خدمات و امکانات محله؛

رضایت از جابه جایی و معابر در محله؛ رضایت از بهداشت و محیط زیست محله و رضایت از روابط و بافت اجتماعی محله)؛ شاخص اصلی کیفیت زندگی را به شرح زیر می‌سنجد. لازم به توضیح است در طراحی سؤالات برای مفاهیم فوق، اغلب تناسب آن‌ها با مدیریت شهری و حوزه عملکرد شهرداری مد نظر بوده و در نتیجه شاخص کلی کیفیت زندگی تحت تأثیر این گرایش در طراحی سؤالات تحقیق بوده است.

جدول ۱: ابعاد متغیر وابسته (کیفیت زندگی شهری) اندازه‌گیری شده در مطالعه

شاخص	زیر شاخص ها	تعداد سؤال ها	ضریب آلفا
کیفیت زندگی شهری	رضایت از خدمات و امکانات محله	۱۲	۰,۸۹
	رضایت از جابه‌جایی و معابر در محله	۸	
	رضایت از بهداشت و محیط‌زیست محله	۵	
	رضایت از روابط و بافت اجتماعی محله	۴	

پایین‌ترین و در محله باغ فردوس بالاترین بوده است. محله گلابدره دارای پایین‌ترین میانگین درآمد و محله فرمانیه بالاترین میانگین درآمد را داشته است. میانگین سال‌های سکونت افراد در محله درکه بالاترین و در محله سوهانک پایین‌ترین است. میانگین نمره کسب شده برای کیفیت زندگی شهری در محله محمودیه پایین‌تر از سایر محلات بوده و بالاترین آن مربوط به محله نفت است.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات حاصل از تحلیل توصیفی نتایج به تفکیک میانگین سن سرپرست خانوار، تحصیلات، درآمد، محل تولد، مدت سکونت در محله و کیفیت زندگی (متغیر وابسته) در سطح فردی در جدول (۲) آورده شده است. میانگین سنی محله سوهانک پایین‌ترین و محله‌های دربند و امام زاده قاسم بالاترین بوده است. میانگین تحصیلات در محله گلابدره

جدول ۲: فراوانی برخی از ویژگی‌های پاسخگویان به تفکیک محله

ردیف	نام محله	تعداد نمونه	میانگین سن سرپرست خانوار	میانگین تحصیلات سرپرست (سال)	مدت سکونت در محله	میانگین کیفیت زندگی شهری (۱۰۰)
۱	اراج	۱۳۵	۵۲٫۲	۱۴٫۸	۱۳٫۵	۶۰٫۸
۲	ازگل	۱۳۵	۵۲٫۸	۱۳٫۱	۱۱٫۲	۶۶٫۸
۳	امام زاده قاسم	۱۳۵	۵۷٫۵	۱۴٫۲	۱۳٫۳	۶۱٫۵
۴	اوین	۱۳۵	۵۳٫۷	۱۰٫۸	۲۱٫۶	۵۴٫۴

ردیف	نام محله	تعداد نمونه	میانگین سن سرپرست خانوار	میانگین تحصیلات سرپرست (سال)	مدت سکونت در محله	میانگین کیفیت زندگی شهری (۱۰۰)
۵	باغ فردوس	۱۳۵	۴۹٫۸	۱۵٫۵	۱۱٫۵	۶۰٫۱
۶	تجربش	۱۳۵	۵۲٫۸	۱۴٫۷	۱۵٫۲	۶۵٫۵
۷	جماران	۱۳۵	۵۳٫۴	۱۴٫۸	۱۴٫۹	۷۵٫۴
۸	چیدر	۱۳۵	۵۵٫۰	۱۳٫۷	۱۶٫۱	۶۷٫۵
۹	حصاربوعلی	۱۳۶	۵۴٫۸	۱۴٫۹	۱۷٫۶	۶۵٫۹
۱۰	حکمت	۱۳۵	۵۲٫۸	۱۲٫۹	۱۳٫۴	۶۱٫۵
۱۱	دارآباد	۱۳۵	۵۳٫۸	۱۴٫۴	۱۱٫۵	۶۴٫۲
۱۲	دانشگاه	۱۳۵	۵۶٫۲	۱۲٫۴	۱۴٫۲	۶۴٫۶
۱۳	در بند	۱۳۵	۵۷٫۵	۱۲٫۸	۲۰٫۶	۵۶٫۸
۱۴	درکه	۱۳۵	۵۴٫۵	۱۱٫۱	۲۲٫۰	۵۸٫۳
۱۵	دزاشیب	۱۳۵	۵۷٫۱	۱۴٫۵	۱۲٫۵	۶۱٫۸
۱۶	زعفرانیه	۱۳۵	۵۷٫۰	۱۵٫۲	۱۷٫۰	۵۸٫۲
۱۷	سوهانک	۱۳۵	۴۸٫۴	۱۴٫۳	۶٫۴	۵۸٫۸
۱۸	فرمانیه	۱۳۵	۵۳٫۳	۱۴٫۳	۱۲٫۷	۶۳٫۰
۱۹	قیطریه	۱۳۵	۵۲٫۳	۱۳٫۸	۱۲٫۵	۶۱٫۹
۲۰	کاشانک	۱۳۵	۵۴٫۸	۱۴٫۸	۱۰٫۶	۶۲٫۴
۲۱	گلابدره	۱۳۵	۴۹٫۳	۹٫۱	۲۰٫۰	۵۴٫۰
۲۲	محمودیه	۱۳۵	۵۴٫۸	۱۳٫۷	۱۵٫۹	۴۶٫۹
۲۳	نفت	۱۳۵	۵۶٫۱	۱۳٫۰	۱۱٫۶	۷۷٫۹
۲۴	نیاوران	۱۳۵	۵۱٫۱	۱۳٫۳	۱۸٫۴	۷۰٫۶
	کل	۳۴۲۰	۵۳٫۷	۱۳٫۸	۱۴٫۰	۶۲٫۷

در جدول ۳ میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره و حداکثر نمره برای متغیرهای پژوهش در سطح پاسخگو (فردی) و سطح محله (کلان)، نمایش داده شده است. نتایج بدست آمده در سطح فردی به این صورت بوده که میانگین سن سرپرست خانوار ۵۳٫۷۴ سال، میانگین درآمد ۲۴۰۱۸۳۲ تومان و

جدول ۳: نتایج حاصل از تحلیل توصیفی متغیرهای پیش بین

سطح	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
یک (فردی)	سن	۵۳٫۷۴	۲۰٫۰	۲۰٫۰	۹۷٫۰
	درآمد	۲٫۴۰۱٫۸۳۲	۱۴۳۶۲۵۰٫۹۸	۰٫۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
	مدت سکونت	۱۴٫۰۰	۱۴٫۳۳	۱٫۰	۸۰٫۰

سطح	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
دو (محلّه)	مشارکت اجتماعی محله‌ای	۳۷,۴۷	۵,۳۹	۲۷,۰	۴۶,۸
	اعتماد اجتماعی محله‌ای	۶۸,۵۸	۷,۲۱	۵۲,۶	۸۲,۴
	احساس امنیت اجتماعی	۶۶,۵۸	۸,۳۹	۵۳,۲۰	۸۳,۲
	جمعیت	۱۶۴۱۶,۰۸	۷۴۱۵,۶۸	۴۶۵۸,۰	۳۳۶۶۸,۰
	تعداد اتاق خواب	۲,۵۲	۰,۳۲	۲,۰	۳,۰
	مساحت	۱۵۵,۱۲	۳۹,۶۴	۱۰۷,۸	۲۵۳,۰
	قدمت بنا	۱۸,۳۶	۳,۹۵	۸,۰	۲۹,۰
	مسکن ملکی	۶۴,۴۱	۱۷,۳۱	۱۰,۰	۸۲,۲

مدل های خطی سلسله مراتبی: تحلیل دو سطحی مدل تحلیل واریانس یک طرفه

بین محلات متفاوت است، از تحلیل واریانس یک طرفه با اثرهای تصادفی (ANOVA) با استفاده از مدل صفر (غیر شرطی) استفاده شد.

در این مدل، کیفیت زندگی به عنوان متغیر وابسته (نتیجه^۲) است. در مدل غیرشرطی متغیر پیش بین وجود ندارد که واریانس متغیر وابسته را به اجزاء بین محلات و درون محلات تقسیم کند. هدف از کاربرد این مدل این بود که پراکندگی کیفیت زندگی در بین محلات مشخص شود. نتایج این تحلیل در جدول ۴ نشان داده شده است.

در ادامه، از تحلیل چند سطحی استفاده به عمل آمد و از این طریق به آزمون معنی داری رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای پیش بین پرداخته شد. جهت بررسی فرضیه‌ها ابتدا پیش فرض‌های تحلیل چند سطحی مورد آزمون و همچنین متغیرها همگن شدند. یکی از پیش فرض‌های استفاده از تحلیل چند سطحی، مدل صفر یا غیر شرطی^۱ است. جهت بررسی این فرضیه که کیفیت زندگی در

جدول ۴: تخمین واریانس نمره کیفیت زندگی در محلات منطقه یک شهر تهران

معناداری p-value	درجه آزادی d.f.	نسبت t	اشتباه معیار	ضرایب	اثرات ثابت
۰,۰۱۳	۲۳	۲,۶۹	۲,۱۴	۵,۷۷	میانگین نمره کیفیت زندگی γ_{00}
معناداری p-value	درجه آزادی (d.f)	کی دو (X^2)	انحراف معیار	مولفه واریانس	اثرات تصادفی
۰,۰۰۱	۲۳	۹۵۴,۴۹	۱۰,۳۸	۱۰۷,۸۲	میانگین محلات u_0
			۱۸,۷۷	۳۵۲,۴۸	تأثیر سطح r_{ij}

محلات منطقه یک شهر تهران متفاوت است و از نظر آماری معنادار است. لازم به ذکر است که برآورد اعتبار برای میانگین محله برابر ۰/۹۸ بوده است.

مدل رگرسیونی ضرایب تصادفی رابطه جنسیت و کیفیت زندگی

در مدل شرطی که به مدل ضرایب شیب خط و عرض از مبدا به مثابه متغیر تابع موسوم است، متغیرهای پیش بین وارد شده‌اند. ابتدا متغیر جنسیت را به عنوان یکی از متغیرهای پیش بینی کننده متغیر تابع کیفیت زندگی وارد معادله رگرسیونی شده است. پس از برآورد مقدار پایایی ضرایب تصادفی سطح یک مدل که سطح قابل قبولی داشت (۰/۹۷)، اثرات ثابت و تصادفی مدل رگرسیونی مورد محاسبه قرار گرفت.

نتایج حاکی از آن است که جنسیت فرد با میانگین نمره کیفیت زندگی رابطه معناداری ندارد (جدول شماره ۵). مقدار نسبت T بدست آمده برای این متغیر ۰/۱۲۴ است که از لحاظ آماری نشان دهنده رابطه معنادار نیست. یعنی بین زنان و مردان تفاوتی از لحاظ میانگین نمره کیفیت زندگی وجود ندارد. اما در سطح خطای تصادفی مقدارهای بدست آمده برای جنسیت به لحاظ آماری معنادار بوده که نشان دهنده آن است که رابطه جنسیت و میانگین نمره کیفیت زندگی در بین محلات منطقه یک شهر تهران، یکسان نیست.

همان طور که در جدول ۴ نشان داده شده است عرض از مبدا، که تابعی از میانگین واحدهای سطح دو محلات منطقه یک و مقدار تصادفی خطا است، از نظر آماری معنادار است و بنابراین تحلیل چند سطحی توجیه می‌شود. همچنین با توجه به کی دو مشاهده شده، واریانس ارتباط با محله در بین محلات معنادار است. در نتیجه فرضیه تحقیق تأیید می‌شود. این بدان معنا است که مقداری از واریانس کیفیت زندگی ناشی از تفاوت بین محلات است از طرفی دیگر مقدار مولفه‌های واریانس بدست آمده در سطح فردی (پارامتر واریانس کیفیت زندگی درون محلات ۵۲) مساوی ۳۵۲/۴۸ و برای سطح دو (پارامتر واریانس کیفیت زندگی بین محلات ۲۰۰)، یا محلات منطقه یک برابر ۱۰۷/۸۲ است. این نشان دهنده آن است که بیشترین تغییرپذیری در میانگین نمره کیفیت زندگی مرتبط با سطح فردی یا سطح یک می‌باشد. برای اندازه گیری میزان تأثیر هرکدام از سطوح از همبستگی بین طبقه‌ای استفاده شد. همبستگی بین طبقه‌ای نشان دهنده آن است که ۲۳ درصد از تغییرات میانگین نمره کیفیت زندگی ساکنان محلات منطقه یک شهر تهران متأثر از سطح دو و یا ویژگی‌های مناطق شهری تهران بوده و ۷۷ درصد از تغییرات آن متأثر از ویژگی‌های سطح فردی است. بنابراین نتایج تحلیل واریانس یک طرفه نشان داد که میانگین کیفیت زندگی

جدول ۵: تأثیر متغیر پیش بین جنسیت بر میانگین نمره کیفیت زندگی در محلات منطقه یک شهر تهران

اثرات ثابت	ضرایب	اشتباه معیار	نسبت t	درجه آزادی d.f.	معناداری p-value
میانگین نمره کیفیت زندگی ۷۰۰	۵,۷۷	۲,۱۴	۲,۶۹	۲۳	۰,۰۱۳
میانگین شیب خط کیفیت زندگی و جنسیت ۷۱۰	۰,۱۵	۱,۲۱	۰,۱۲۴	۳۱۴۴	۰,۹۰۱
اثرات تصادفی	مولفه واریانس	انحراف معیار	کی دو (X ²)	درجه آزادی d.f.	معناداری p-value
میانگین محلات u0j	۱۰۷,۸۲	۱۰,۳۸	۹۵۴,۱۹	۲۳	۰,۰۰۱
تأثیر سطح rij	۳۵۲,۵۹	۱۸,۷۸			

رابطه تحصیلات و کیفیت زندگی

در مرحله دوم در مدل شرطی که به مدل ضرایب شیب خط و عرض از مبدا به مثابه متغیر تابع موسوم است، متغیر پیش‌بین تحصیلات وارد معادله رگرسیونی شده است. پس از برآورد مقدار پایایی ضرایب تصادفی سطح یک مدل که سطح قابل قبولی داشت (۰/۹۷)، اثرات ثابت و تصادفی مدل رگرسیونی مورد محاسبه قرار گرفت.

نتایج حاکی از آن است که تحصیلات فرد با میانگین نمره کیفیت زندگی رابطه معناداری دارد (جدول شماره ۶). مقدار نسبت T بدست آمده برای این متغیر ۴/۷۹- بوده که از لحاظ آماری نشان دهنده رابطه معنادار است. ضریب (۰/۶۷-) برای تحصیلات، نشان دهنده آن

است که هر چه تحصیلات افراد افزایش یابد، میانگین نمره کیفیت زندگی شهری فرد نیز کاهش یافته است. هر چند رابطه معکوس و شدت آن ضعیف است. در سطح خطای تصادفی مقادیرهای بدست آمده برای تحصیلات به لحاظ آماری معنادار بوده که نشان دهنده آن است که رابطه تحصیلات و میانگین نمره کیفیت زندگی در بین محلات منطقه یک شهر تهران، یکسان نیست. مقدار واریانس تبیین شده در سطح یک نیز ۳۱ درصد برآورد شده که نشان می‌دهد که متغیر تحصیلات توانسته است ۳۱ درصد از تغییرات میانگین نمره کیفیت زندگی شهری را در سطح یک تبیین کند.

جدول ۶: تأثیر متغیر پیش بین تحصیلات بر میانگین نمره کیفیت زندگی در محلات منطقه یک شهر تهران

معدناداری <i>p-value</i>	درجه آزادی <i>d.f.</i>	نسبت <i>t</i>	اشتباه معیار	ضرایب	اثرات ثابت
۰,۰۰۱	۲۳	۴,۴۹	۲,۳۹	۱۰,۷۲	میانگین نمره کیفیت زندگی شهری ۷۰۰
۰,۰۰۱	۳۱۴۴	-۴,۷۹	۰,۱۴	-۰,۶۷	میانگین شیب خط کیفیت زندگی و تحصیلات ۷۱۰
معدناداری <i>p-value</i>	درجه آزادی <i>d.f.</i>	کی دو (X^2)	انحراف معیار	مولفه واریانس	اثرات تصادفی
۰,۰۰۱	۲۳	۹۶۹,۱۷	۱۰,۴۳	۱۰۸,۸۲	میانگین محلات u_0j
			۱۸,۷۱	۳۵۰,۰۲	تأثیر سطح r_{ij}

تصادفی مدل رگرسیونی مورد محاسبه قرار گرفتند.

نتایج نشان می‌دهد (جدول شماره ۷) که سن فرد با میانگین نمره کیفیت زندگی رابطه معناداری دارد. مقدار T بدست آمده برای متغیر سن ۳/۱۳ بوده که نشان از رابطه معنادار است. ضریب (۰/۰۸) برای سن، نشان دهنده آن است که هر چه سن فرد افزایش داشته باشد، میانگین نمره کیفیت زندگی در محله نیز بیشتر شده، اما به لحاظ آماری معنا دار نیست. همچنین نتایج بیانگر آن است که بین مدت اقامت در محله و کیفیت زندگی

رابطه سن و مدت سکونت و کیفیت زندگی

در ادامه برای پاسخ به این سوال که آیا سن و مدت سکونت و اقامت در محله بر میانگین نمره کیفیت زندگی در محلات منطقه یک شهر تهران تأثیرگذار است؟ و آیا در میان محلات مختلف این تأثیر متفاوت است؟ به عبارتی دیگر سوال این است که آیا با وارد کردن متغیرهای تبیینی به مدل تأثیر محلات باقی می‌ماند یا تغییر می‌کند؟ پس از برآورد مقدار پایایی ضرایب تصادفی سطح یک مدل که سطح قابل قبولی داشتند، اثرات ثابت و

رابطه معناداری وجود ندارد. مقدار نسبت T بدست آمده برای متغیر مدت اقامت $0/58$ و ضریب $0/01$ بوده که نشان دهنده نبود رابطه بین مدت اقامت و کیفیت زندگی در محله است. همان طور که اشاره شد، در سطح خطای تصادفی مقادیرهای بدست آمده برای

جدول ۲: تأثیر متغیر پیش بین سن و مدت اقامت بر میانگین نمره کیفیت زندگی در محلات منطقه یک شهر تهران

اثرات ثابت	ضرایب	اشتباه معیار	نسبت t	درجه آزادی d.f	معناداری p-value
میانگین نمره کیفیت زندگی شهری γ_{00}	۱,۰۴	۲,۵۳	۰,۴۱	۲۳	۰,۶۸۵
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و مدت اقامت γ_{10}	۰,۰۱	۰,۰۰۰۲	۰,۵۸	۳۱۴۳	۰,۵۶۲
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و سن γ_{20}	۰,۰۸	۰,۰۰۰۳	۳,۱۳	۳۱۴۳	۰,۰۰۲
اثرات تصادفی	مولفه واریانس	انحراف معیار	کی دو (X^2)	درجه آزادی d.f	معناداری p-value
میانگین محلات u_{0j}	۱۰۷,۹۳	۱۰,۳۹	۹۵۸,۹۳	۲۳	۰,۰۰۱
تأثیر سطح ij	۳۵۱,۱۸	۱۸,۷۴			

مطالعه در نظر گرفته شده است.

مدل رگرسیونی میانگین به عنوان متغیر تابع

مدل ۱: متغیرهای جمعیتی و اقتصادی (مسکن) نتایج نشان داد (جدول شماره ۸) که نسبت T بدست آمده برای متغیرهای مورد استفاده از لحاظ آماری تأثیر معناداری بر میانگین نمره کیفیت زندگی شهری ندارد. ضرایب به دست آمده نیز نشانگر رابطه خیلی ضعیفی است. اما در سطح خطای تصادفی مقادیرهای بدست آمده برای متغیرهای مورد استفاده به لحاظ آماری معنادار بوده که نشان دهنده آن است که رابطه مدل ۱ و میانگین نمره کیفیت زندگی شهری در بین محلات منطقه یک شهر تهران، یکسان نیست.

در مدل شرطی که به مدل شیب خط و عرض از مبدا، به متغیر تابع معروف است، معادلات رگرسیونی سطح اول تغییری نکرده و ضرایب رگرسیونی سطح اول به عنوان تابعی از ویژگی‌های ثابت و تصادفی سطح دوم (محلات منطقه یک) و مقدار خطا در نظر گرفته می‌شود. برای پاسخ به این سوال که متغیرهای جمعیتی و اقتصادی (مسکن) و متغیرهای اجتماعی بر میانگین نمره کیفیت زندگی چه اثری دارند؛ از مدل میانگین به عنوان متغیر تابع استفاده شده است. در این زمینه دو مدل ۱ و ۲ برای متغیرهای مورد

جدول ۸: تأثیر میانگین نمره کیفیت زندگی شهری در محلات منطقه یک شهر تهران با متغیرهای عینی (متغیرهای جمعیتی و اقتصادی)

اثرات ثابت	ضرایب	اشتباه معیار	نسبت t	درجه آزادی d.f	معناداری p-value
میانگین نمره کیفیت زندگی شهری ۷۰۰	۵/۷۷	۲/۲۵	۲/۵۶	۱۷	۰/۰۲۰
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و جمعیت محله ۷۰۱	۰/۰۰۱۱	۰/۰۰۰۳۳	۰/۳۳۰	۱۷	۰/۷۴۵
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و قدمت مسکن ۷۰۲	-۰/۳۴۳	۰/۸۰	-۰/۴۲۹	۱۷	۰/۶۷۳
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و تعداد اتاق ۷۰۳	-۶/۱۷	۱۳/۴۷	-۰/۴۴۶	۱۷	۰/۶۶۱
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و مساحت مسکن ۷۰۴	۰/۰۹۶	۰/۱۷	۰/۵۵۱	۱۷	۰/۵۸۹
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و مسکن ملکی ۷۰۵	-۰/۱۹۰	۰/۲۸	-۰/۶۷۵	۱۷	۰/۵۰۸
اثرات تصادفی	مولفه واریانس	انحراف معیار	کی دو (X ²)	درجه آزادی d.f	معناداری p-value
میانگین محلات zj	۱۱۸/۸۷	۱۰/۹۰	۷۷۳/۴۷	۱۷	۰/۰۰۰
تأثیر سطح rij	۳۵۲/۴۸	۱۸/۷۷			

کار گرفته شده فقط احساس امنیت اجتماعی در سطح محله بر میانگین کیفیت زندگی شهری در سطح فردی معنادار بوده است. باید افزود در سطح خطای تصادفی مقادیرهای بدست آمده برای متغیرهای مورد استفاده به لحاظ آماری معنادار بوده که نشان دهنده آن است که رابطه مدل ۲ و میانگین نمره کیفیت زندگی شهری در بین محلات منطقه یک شهر تهران، یکسان نیست.

مدل ۲: متغیرهای اجتماعی
در مدل ۲ نتایج نشان داد (جدول شماره ۹) که نسبت T بدست آمده برای متغیرهای مورد استفاده از لحاظ آماری (بحز متغیر احساس امنیت)، تأثیر معناداری بر میانگین نمره کیفیت زندگی شهری ندارد. ضرایب به دست آمده نیز نشانگر رابطه خیلی ضعیفی است. مقدار T در این مدل برابر ۴/۰۵۹ بوده و معنادار است. بنابراین در بین متغیرهای اجتماعی به

جدول ۹: تأثیر میانگین نمره کیفیت زندگی شهری در محلات منطقه یک شهر تهران با متغیرهای ذهنی

اثرات ثابت	ضرایب	اشتباه معیار	نسبت t	درجه آزادی d.f	معناداری p-value
میانگین نمره کیفیت زندگی شهری ۷۰۰	۵/۷۷	۱/۶۰	۳/۵۹۳	۱۹	۰/۰۰۲
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و مشارکت ۷۰۱	-۰/۰۴	۰/۳۱	-۰/۱۴۸	۱۹	۰/۸۸۴
میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و اعتماد ۷۰۲	۰/۲۰	۰/۲۴	۰/۸۶۴	۱۹	۰/۳۹۸

معناداری <i>p-value</i>	درجه آزادی <i>d.f</i>	نسبت <i>t</i>	اشتباه معیار	ضرایب	اثرات ثابت
۰,۰۰۱	۱۹	۴,۰۵۹	۰,۲۲	۰,۹۱	میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و امنیت γ_{03}
۰,۴۸۳	۱۹	۰,۷۱۶	۰,۱۸	۰,۱۳	میانگین شیب خط کیفیت زندگی شهری و تمایل به ترک محله γ_{04}
معناداری <i>p-value</i>	درجه آزادی <i>d.f</i>	کی دو (X^2)	انحراف معیار	مولفه واریانس	اثرات تصادفی
۰,۰۰۱	۱۹	۴۳۹,۶۱	۷,۷۰	۵۹,۱۷	میانگین محلات u_{0j}
			۱۸,۷۷	۳۵۲,۴۸	تأثیر سطح rij

در نهایت براساس نمرات کسب شده برای شاخص کیفیت زندگی شهری می‌توان محلات مورد مطالعه منطقه یک (جدول شماره ۱۰) را در سه سطح به شرح زیر دسته‌بندی کرد.

جدول ۱۰: نمرات کسب شده برای شاخص کیفیت زندگی شهری محلات مورد مطالعه منطقه

رتبه محلات و نمره کیفیت زندگی شهری	سطح کیفیت زندگی شهری
۱. نفت (۷۷/۹)، ۲. جماران (۷۵/۴)، ۳. نیاوران (۷۰/۶)،	سطح یک (۳ محله) بالا
۴. چیدر (۶۷/۵)، ۵. ازگل (۶۶/۸)، ۶. حصاربوعلی (۶۵/۹)، ۷. تجریش (۶۵/۵)، ۸. دانشگاه (۶۴/۲)، ۹. دارآباد (۶۴/۲)، ۱۰. فرمانیه (۶۳/۰)، ۱۱. کاشانک (۶۲/۴)، ۱۲. قیطریه (۶۱/۹)، ۱۳. دزاشیب (۶۱/۸)، ۱۴. حکمت (۶۱/۵)، ۱۵. امام زاده قاسم (۶۱/۵)، ۱۶. اراج (۶۰/۸)، ۱۷. باغ فردوس (۶۰/۱)،	سطح دو (۱۴ محله) متوسط
۱۸. سوهانک (۵۸/۸)، ۱۹. درکه (۵۸/۳)، ۲۰. زعفرانیه (۵۸/۲)، ۲۱. دربند (۵۶/۸)، ۲۲. اوین (۵۴/۴)، ۲۳. گلابدره (۵۴/۰)، ۲۴. محمودیه (۴۶/۹).	سطح سه (۷ محله) پایین

نتیجه پژوهش

محققان جهت سنجش میزان کیفیت زندگی شهری از شاخص‌های مختلفی متشکل از دو بعد ذهنی و عینی استفاده می‌کنند. رویکرد عمومی بر این اصل توافق دارد که بعد ذهنی قدرت تبیین‌کنندگی بیشتری دارد به همین دلیل در این پژوهش کیفیت زندگی شهری در محلات منطقه یک شهر تهران از منظر ذهنی و عینی مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین، برای سنجش کیفیت زندگی شهری در هر یک از ابعاد چهارگانه (خدمات و امکانات محله، جابه‌جایی و معابر محله، بهداشت و محیط‌زیست محله و روابط و بافت اجتماعی

مدیران و برنامه‌ریزان شهری همواره در جستجوی راه‌هایی برای افزایش کیفیت زندگی شهروندان هستند. کیفیت زندگی در شهرها تحت تأثیر تحولات مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و محیطی قرار دارد که گاه باعث افزایش و گاه موجب کاهش کیفیت زندگی شهروندان خواهند شد. امروزه در مباحث مربوط به کیفیت زندگی علاوه بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی؛ احساسات و نگرش شهروندان نیز در سنجش این مفهوم اهمیت دارد که تابعی از نگرش‌های ذهنی آنهاست.

محلّه)، میزان رضایت شهروندان سنجیده شده است.

یافته‌ها به دست آمده حاکی از آن است که هر چند کیفیت زندگی در منطقه یک نسبت به سایر مناطق در شرایط بهتری قرار دارد اما در بین محلات منطقه یک، تفاوت‌هایی وجود دارد.

همچنین یافته‌ها همبستگی بین طبقه‌ای در این مطالعه نشان داد که ۲۳ درصد از تغییرات میانگین نمره کیفیت زندگی ساکنان محله‌های منطقه یک شهر تهران متأثر از متغیرهای کلان (سطح اجتماعی، جمعیتی و اقتصادی) بوده و ۷۷ درصد از تغییرات آن متأثر از متغیرهای خرد (سطح فردی) است. در ادامه مدل رگرسیونی ضرایب تصادفی نشان داد که بین متغیرهای سطح فردی (سن و تحصیلات)، با میانگین نمره کیفیت زندگی شهری رابطه معناداری وجود دارد.

در بررسی رابطه میانگین نمره کیفیت زندگی شهری با متغیرهای جمعیتی و اقتصادی (مسکن) و متغیرهای اجتماعی مشخص شد که رابطه معناداری بین متغیرهایی مانند اندازه جمعیت، سال ساخت ساختمان (قدمت مسکن)، تعداد اتاق، مساحت مسکن و ملکی بودن مسکن با میانگین نمره کیفیت زندگی شهری وجود ندارد. اما در بررسی متغیرهای اجتماعی، سرمایه اجتماعی (شامل دو بعد مشارکت و اعتماد اجتماعی)؛ و احساس امنیت بر میانگین کیفیت زندگی شهری مشخص شد که فقط متغیر احساس امنیت می‌تواند بر متغیر تابع اثر گذار باشد.

در نهایت می‌توان گفت ضعف خدمات و امکانات و شرایط نامطلوب برنامه‌ریزی حاکم بر شهر تهران، مزید بر علت شده است تا با وجود این که در شاخص کیفیت زندگی شهری منطقه یک نسبت به اکثر مناطق ۲۲گانه شهر تهران وضعیت بهتری داشته باشد اما اختلاف و نابرابری در سطح محلات آن مشاهده شود. در سطح یک، ۳ محله که

دارای کیفیت زندگی شهری بالاتری هستند، عبارتند از: نفت (۷۷/۹)، جماران (۷۵/۴)، نیاوران (۷۰/۶)؛ همچنین در سطح دو (کیفیت زندگی شهری متوسط)، ۱۴ محله قرار دارند که به ترتیب عبارتند از؛ چیدر (۶۷/۵)، ازگل (۶۶/۸)، حصاربوعلی (۶۵/۹)، تجریش (۶۵/۵)، دانشگاه (۶۴/۲)، دارآباد (۶۴/۲)، فرمانیه (۶۳/۰)، کاشانک (۶۲/۴)، قیطریه (۶۱/۹)، دزاشیب (۶۱/۸)، حکمت (۶۱/۵)، امام زاده قاسم (۶۱/۵)، اراج (۶۰/۸)، باغ فردوس (۶۰/۱)؛ در سطح سه، ۷ محله شامل سوهانک (۵۸/۸)، درکه (۵۸/۳)، زعفرانیه (۵۸/۲)، دربند (۵۶/۸)، اوین (۵۴/۴)، گلابدره (۵۴/۰)، و محمودیه (۴۶/۹)، قرار می‌گیرند، که از کیفیت زندگی شهری پایین‌تری نسبت به سایر محلات منطقه ۱ برخوردارند.

منابع

آخوندی، عباس احمد و همکاران (۱۳۹۳) سنجش کیفیت زندگی شهری در کلانشهر تهران، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۹، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، صص ۵-۲۲.

احمدی، اکبر و اسفندیار جهانگرد (۱۴۰۰) رتبه بندی محلات شهر تهران از نظر سطح برخورداری و کیفیت زندگی با استفاده از Fuzzy TOPSIS، اقتصاد شهری، دوره ۵، شماره ۱، توالی ۷، صص ۱۲۷-۱۴۸.

اجزاشکوهی، محمد و همکاران (۱۳۹۲) ارزیابی مشارکت زنان در ایمنی فضاهای عمومی شهر سقز با مدل مشارکت شهری، فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری، دوره ۱، شماره ۲، صص ۴۷-۶۹.

اسمیت، دیوید (۱۳۸۱) کیفیت زندگی رفاه انسانی و عدالت اجتماعی، ترجمه حسین حاتمی‌نژاد و حکمت شاهی اردبیلی، فصلنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۸۵ و ۱۸۶، صص ۱۶۰-۱۷۳.

باسخا، مهدی و همکاران (۱۳۸۹) رتبه بندی شاخص کیفیت زندگی در استان های کشور، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره دهم، شماره ۳۷، صص ۹۵-۱۱۲.

براتی، ناصر و محمدرضا یزدان پناه شاه آبادی (۱۳۹۰) بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری (نمونه موردی: شهر جدید پردیس)، جامعه پژوهی فرهنگی، (۱)۲، صص ۲۵-۴۹.

بیات، معصومه و محبوبه بیات (۱۳۹۰) بررسی کیفیت زندگی زنان در شهر مشهد، فصلنامه اندیشه های راهبردی زن و خانواده، شماره ۹، صص ۵۷۵-۵۸۷.

حاتمی نژاد، حسین و همکاران (۱۳۹۲) تحلیل مکانی شاخص های کیفیت زندگی در شهر تهران، فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۴، شماره ۴، صص ۲۹-۵۶.

خوارزمی، شهیندخت (۱۳۸۸) کیفیت زندگی و شاخص خوشبختی، تهران، ناشر شرکت روابط عمومی و تبلیغات هفت تبلیغ.

دانشمند، سارا و کاوه فتاحی (۱۴۰۲) چارچوب فرآیند ادراکی متعالیه به منظور ادراک کیفیت زیبایی شناسی فضا (برهمگذاری دیدگاه علوم جدید و حکمت متعالیه). فصلنامه مطالعات شهر ایرانی- اسلامی، شماره ۵۰، دوره ۱۳، زمستان ۱۴۰۱، صص ۱۹-۳۶.

رستگار نسب، فرهاد و نرگس مصطفوی و امیر جهان نمائی (۱۳۹۱) بررسی و مقایسه کیفیت زندگی زنان شاغل و غیرشاغل شهرستان مشهد. فصلنامه جمعیت، بهار.

رضوانی، محمدرضا و حسین منصوریان (۱۳۸۷) سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص ها، مدل ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۳، صص ۱-۲۶.

فنی، زهره و سامان حیدری و سامان حیدری و پرویز آقایی (۱۳۹۴) سنجش کیفیت زندگی شهری با

رهنمایی، محمدتقی و همکاران (۱۳۹۰) تحلیل کیفیت زندگی در بافت فرسوده شهر میاندوآب، فصلنامه مدیریت شهری، دوره ۹، شماره ۲۸، صص ۲۲۳-۲۴۰.

زیاری، کرامت اله و همکاران (۱۳۸۹) مبانی و تکنیکهای برنامه ریزی شهری، ناشر: دانشگاه بین المللی چابهار.

شماعی، علی و احمد پوراحمد (۱۳۹۲) بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا، چاپ پنجم، تهران، دانشگاه تهران.

شماعی، علی و همکاران (۱۳۹۱) تحلیل نابرابری های شاخص های کیفیت زندگی در سطح محلات شهر بابلسر، فصلنامه انجمن جغرافیایی ایران، دوره جدید، سال دهم، شماره ۳۳، صص ۲۵۳-۲۸۰.

عظیمی، لیلا (۱۳۹۲) تأثیر اعتماد اجتماعی بر کیفیت زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد بروجرد، مطالعات علوم اجتماعی ایران، ۱۰ (۳۸)، صص ۱۸۶-۲۱۵.

عظیمی، آزاده (۱۳۸۹) «ابعاد و شاخصهای کیفیت زندگی شهری»، شوراها، ش ۵۵.

عنبری، موسی (۱۳۸۹) بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران (۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵)، فصلنامه توسعه روستایی، شماره ۲، صص ۱۴۹-۱۸۱.

غفاری، غلامرضا (۱۳۹۰) بررسی رابطه بین صنعت و کیفیت زندگی (مقایسه موردی مناطق روستایی شهرستان قروه)، فصلنامه توسعه محلی (روستائی-شهری)، دوره ۳، شماره ۱، صص ۱-۲۴.

فنی، زهره (۱۳۹۰) زنان در بازار کار شهری؛ مطالعه تطبیقی شهرهای تهران و مونترال، فصلنامه مطالعات و پژوهش های شهری منطقه ای، دوره ۳، شماره ۱۱، صص ۵۷-۷۴.

- El Din, H. S., Shalaby, A., Farouh, H. E., & Elariane, S. A. (2013) Principles of urban quality of life for a neighborhood. *Hbrc Journal*, 9(1), 86-92.
- Felce, D. and Perry, J. (1995) Quality of Life: Its Definition and Measurement. *Research in Developmental Disabilities*, 16, 51-74.
- Foo, T. (2000) Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998) *Habitat International*, 24(1): 31-49.
- Lee, Y. J. (2008) Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43(7), 1205-1215.
- Nahas, M.I.P.; Pereira, M.A.M.; de Avelar Esteves, O.; Gonçalves, É. Metodologia de construção do índice de qualidade de vida urbana dos municípios brasileiros (IQVU-BR). *Anais*, 1-20.
- Parfect, M. & Power, G. (1997) *Planning for Urban Quality*, London: Routledge.
- Roback, J. (1982) Wages, rents and the quality of life, *Journal of Political Economy*, Vol, 90 (6): pp: 1257-1278.
- Schmit R. B. (2002) *Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concepts and Measurement*, Social Indicators Research.
- Schyns, P., & Boelhouwer, J. (2004) The State of the City Amsterdam Monitor: Measuring Quality of Life in Amsterdam. In *Community Quality-of-Life Indicators* (pp. 133-152). Springer Netherlands.
- Wesz, J.G.B.; Miron, L.I.G.; Delsante, I.; Tzortzopoulos, P. (2023) Urban Quality of Life: A Systematic Literature Review. *Urban Sci.*, Vol, 7, No, 2. <https://>
- تأکید بر جنسیت، مطالعه موردی: شهر قروه. فصلنامه علمی پژوهش های بوم شناسی شهری ۱۲)۶، صص ۶۵-۷۸.
- قالیاف، محمدباقر و همکاران (۱۳۹۰) ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت آباد)، فصلنامه جغرافیا، دوره ۹، شماره ۳۱، صص ۳۳-۵۳.
- قائم، گیسو (۱۳۷۲) شهر سالم در کشورهای در حال توسعه، مجله علمی-پژوهشی صفا، دوره ۵، شماره ۱-۲، صص ۲-۹.
- لطفی، صدیقه (۱۳۸۸) مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۶۵-۸۰.
- لینچ، کوین (۱۳۷۶) تئوری شکل خوب شهر، ترجمه حسین بحرینی، تهران: دانشگاه تهران.
- ماجدی، سید مسعود و عبدالعلی لهسایی زاده (۱۳۸۵) بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۹، شماره ۴، صص ۹۱-۱۳۵.
- مهدیزاده، جواد (۱۳۹۲) برنامه ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، تهران: ناشر، آرمان شهر.
- Al-Qawasmi, J., Saeed, M., Asfour, O. S., & Aldosary, A. S. (2021) Assessing Urban Quality of Life: Developing the Criteria for Saudi Cities. *Frontiers in Built Environment*, 7, Article 682391. <https://doi.org/10.3389/fbuil.2021.682391>
- Das, D. (2008) Urban quality of life: A case study of Guwahati. *Social Indicators Research*, Vol. 88, pp: 297-310.